

Zofia Mielecka-Kubień

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Zarządzania
Katedra Ekonometrii
zofia.mielecka-kubien@ue.katowice.pl

WYBRANE ASPEKTY MIGRACJI ZAGRANICZNYCH MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Streszczenie: Obserwowana obecnie wysoka intensywność ruchów migracyjnych zachodzących między krajami powoduje potrzebę analizy tych procesów. Także w woj. śląskim migracje zagraniczne stanowią ważny i aktualny problem. Przedmiotem badania są niektóre aspekty migracji zagranicznych mieszkańców woj. śląskiego w ujęciu czasowym (w latach 1995-2013) oraz przestrzennym, w układzie podregionów województwa (NUTS3), w 2012 roku.

Stwierdzono, że w badanym okresie woj. śląskie cechowało się ujemnym saldem migracji zagranicznych, a relatywnie znacznie więcej mieszkańców woj. śląskiego niż kraju emigrowało za granicę. Ponadto omawiane procesy migracyjne w woj. śląskim wykazują znaczne zróżnicowanie przestrzenne w układzie podregionów, a największym ujemnym saldem migracji cechował się w badanym okresie podregion bytomski.

Słowa kluczowe: woj. śląskie, migracje zagraniczne, kierunki migracji, zróżnicowanie przestrzenne.

Wprowadzenie

Procesy migracyjne odnoszą się do ludzi (migrantów), którzy zmieniają swoje miejsce zamieszkania – z lub do danego obszaru, w określonym czasie, najczęściej w ciągu jednego roku. Według rekomendacji Organizacji Narodów Zjednoczonych (1998 rok), dotyczących statystyki migracji międzynarodowych (Rewizja 1), jednostka jest długoterminowym imigrantem, „jeżeli on/ona pozostaje w kraju jej/jego przeznaczenia przez okres 12 miesięcy lub dłużej, zamieszkując uprzednio inne miejsce przez okres 12 miesięcy lub dłużej” [www 1]. Migracje zagraniczne określa się natomiast jako wyjazd z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przy-

jazd do kraju (imigracja) w celu zamieszkania na stałe. Przyczyny migracji leżą zarówno w sferze ekonomicznej, jak i społecznej¹.

Celem badania jest określenie kierunków oraz struktury migracji zagranicznych mieszkańców woj. śląskiego² na podstawie danych zagregowanych GUS. Przedmiotem badania jest napływ ludności do woj. śląskiego z zagranicy oraz odpływ ludności za granicę z tego województwa (z uwzględnieniem podregionów) w roku 2012, przedstawione na tle ogólnych tendencji rozwojowych tych zjawisk w woj. śląskim w latach 1995-2013. Przypuszcza się, że charakter migracji zagranicznych mieszkańców województwa śląskiego jest odmienny niż mieszkańców reszty kraju, a także, że zjawisko to charakteryzuje się w woj. śląskim znacznym zróżnicowaniem przestrzennym.

1. Migracje zagraniczne mieszkańców województwa śląskiego na tle kraju

Wielkość migracji zagranicznych według GUS określa się na podstawie meldunków ludności. Liczba zameldowań na pobyt stały w danym kraju obrazuje wielkość imigracji, natomiast liczba wymeldowań na pobyt stały do innych krajów – emigracji. Różnica między imigracją i emigracją występująca w ciągu roku nosi nazwę salda migracji, które jest dodatnie, jeśli jest więcej imigrantów niż emigrantów i ujemne, gdy więcej jest emigrantów niż imigrantów. Warto zaznaczyć, że saldo migracji nie daje informacji dotyczących skali imigracji i emigracji cechujących dany kraj – kraj może mieć niskie saldo migracji przy jednocześnie wysokiej emigracji i imigracji. Ponieważ GUS opiera dane dotyczące migracji zagranicznych na meldunkach ludności, można przypuszczać, iż informacje dotyczące tych migracji, a w szczególności dotyczące emigracji i salda migracji, są obciążone błędami – zapewne nie wszystkie osoby, które mieszkają stale za granicą, wymeldowały się z pobytu stałego w Polsce.

Rys. 1 przedstawia wielkość imigracji, emigracji i salda migracji cechujących kraj i woj. śląskie w latach 1995-2013. Jak się okazuje, saldo migracji zarówno w skali kraju, jak i woj. śląskiego było w latach 1995-2013 ujemne. Można także spostrzec, iż tendencje rozwojowe imigracji, emigracji i salda migracji w obu przekrojach badania wykazują, przy wielu podobieństwach, także pewne

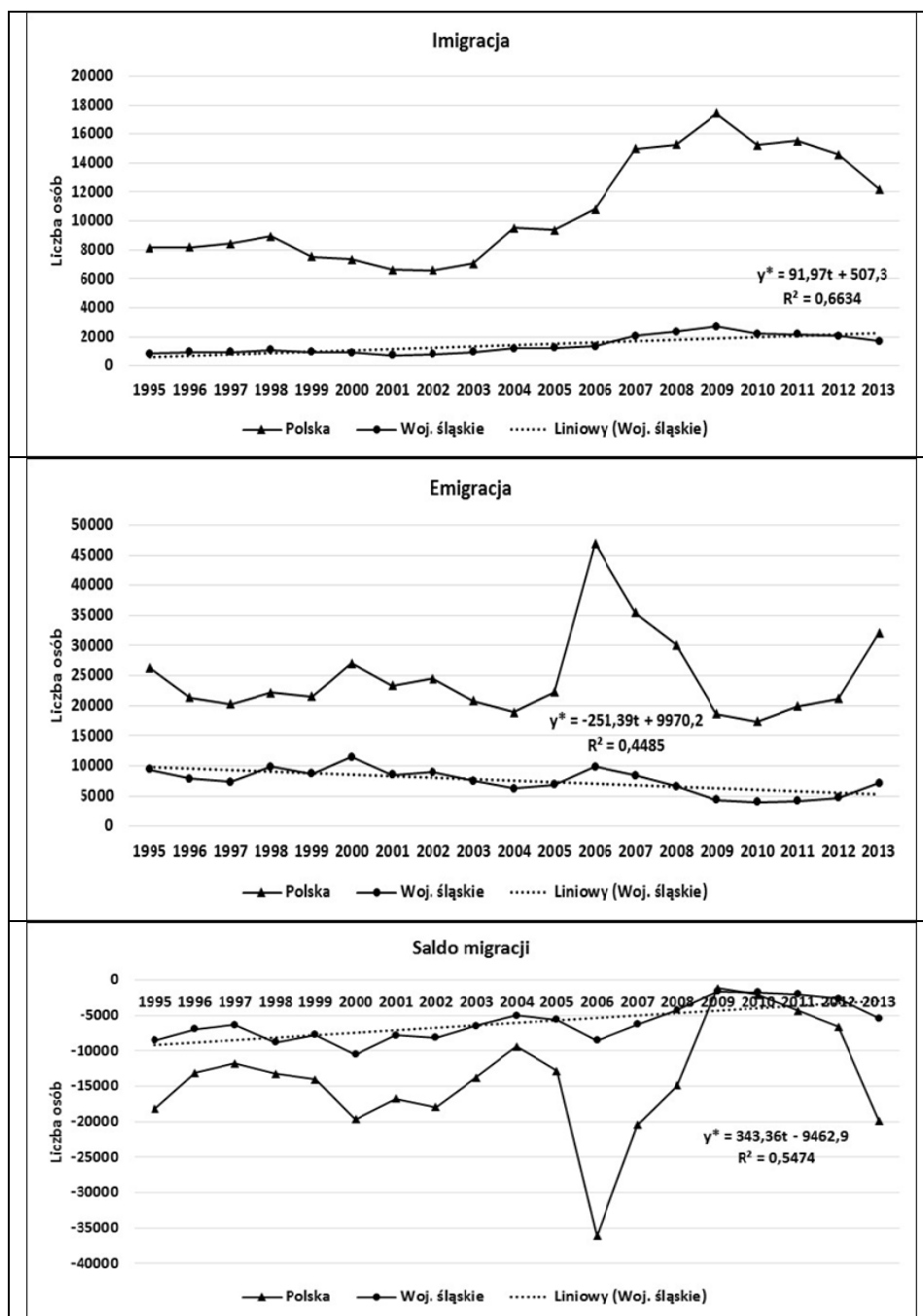
¹ Przegląd teorii migracji można znaleźć m.in. w: [Janicki, 2007], a rodzaje migracji omówione są szczegółowo np. w: [Kaczmarczyk, 2006].

² Wiele szczegółowych informacji o migracjach mieszkańców woj. śląskiego można znaleźć w opracowaniu [*Wspieranie...*, 2010], prezentującym wyniki badania ankietowego przeprowadzonego z udziałem autorki.

odmienności. W szczególności, w przypadku emigracji zarówno na poziomie kraju, jak i woj. śląskiego w zbliżonym czasie, tj. w roku 2006 i następnych latach, wystąpił wzrost, jednakże o wiele silniejszy w skali kraju, gdzie liczba emigrantów w roku 2006 wzrosła w porównaniu do roku 1995 o 78,2% ($I_{2006/1995} = 1,782$), podczas, gdy w woj. śląskim – o 5,0% ($I_{2006/1995} = 1,050$). W wyniku tego wzrostu w tym samym roku można zaobserwować spadek wartości salda migracji; dla Polski o 98,3% w roku 2006 w porównaniu do roku 1995 ($I_{2006/1995} = 1,983$), a dla woj. śląskiego różnica ta była znikoma. W związku z opisanymi wyżej różnicami kształtowania się zjawisk migracyjnych w całym kraju i woj. śląskim, jedynie dla woj. śląskiego oszacowano trendy tych zjawisk, przy czym dla emigracji był to trend liniowy malejący, natomiast dla imigracji i salda migracji – liniowy rosnący, co świadczy o korzystnym dla woj. śląskiego kształtowaniu się procesów migracyjnych w badanym okresie. Opisany wzrost wielkości emigracji w roku 2006 i latach następnych spowodowany został m.in. rozszerzeniem UE w 2004 roku, dającym Polakom możliwość podejmowania pracy w wybranych krajach Unii, i wynika też prawdopodobnie z przekształcenia się części czasowych emigracji z lat 2004-2005 w migracje na pobyt stały oraz łączenia rodzin emigrantów [*W obliczu...*, 2011, s. 8].

Warto jednak zaznaczyć, że w ostatnich latach relatywnie najwięcej osób emigruje za granicę z woj. śląskiego; wskazują na to także wyniki Narodowego Spisu Powszechnego (2011 rok)³. Jest rzeczą charakterystyczną, że o ile imigracje do woj. śląskiego stanowiły w badanym okresie ok. 10-14% imigracji do całego kraju, co odpowiada z grubsza udziałowi ludności woj. śląskiego w ludności kraju (w roku 2013 było to 12,0%), to w przypadku emigracji, a co za tym idzie salda migracji, udział migrantów z woj. śląskiego jest znacznie wyższy (tabela 1), co oznacza, że relatywnie znacznie więcej mieszkańców woj. śląskiego emigruje za granicę, niż przeciętnie w całym kraju. Tendencja taka wystąpiła w całym badanym okresie, jednakże począwszy od roku 2006 różnice te są wyraźnie mniejsze i utrzymują się na poziomie 20-25% (rys. 2), co może wiązać się m.in. z nasyceniem rynków pracy w krajach, do których Polacy wyjeżdżali w celach zarobkowych.

³ Por. [*Wybrane tablice...*], [www 2].

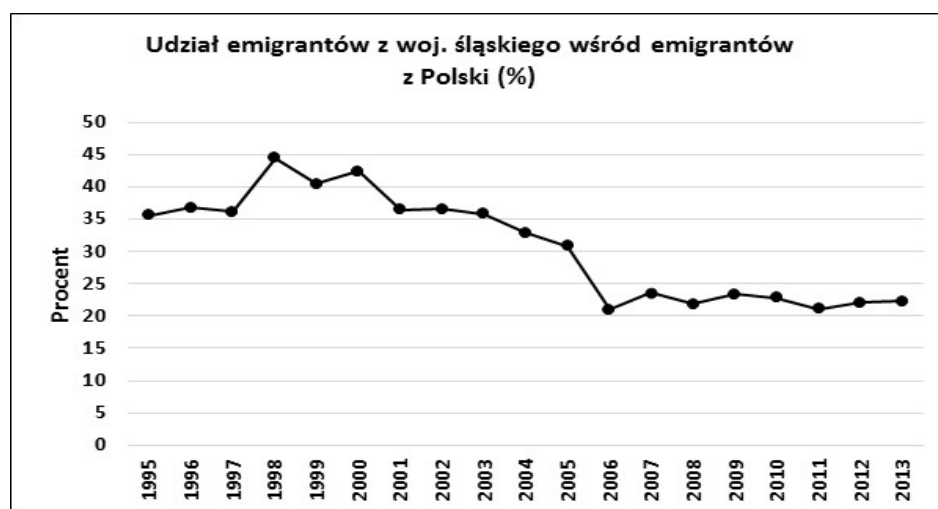
Rys. 1. Emigracja, imigracja oraz saldo migracji (w osobach) w kraju i woj. śląskim w latach 1995-2013

Źródło: Dane GUS w Warszawie.

Tabela 1. Udział migrantów woj. śląskiego wśród migrantów kraju (%)

Rok	Woj. śląskie/Polska (%)		
	Imigracja	Emigracja	Saldo migracji
1995	10,3	35,6	46,9
2000	12,3	42,4	53,7
2005	13,2	30,8	43,7
2010	14,5	22,8	82,5
2013	14,0	22,2	27,3

Źródło: Dane GUS w Warszawie.

Rys. 2. Udział emigrantów z woj. śląskiego wśród emigrantów z kraju (%) w latach 1995-2013

Źródło: Ibid.

Rys. 3-5 prezentują przestrzenne zróżnicowanie współczynników migracji (emigracji, imigracji i salda) zagranicznych w układzie województw w roku 2012. Współczynniki te obliczono jako:

$$W_{jt} = \frac{M_{jt}}{\bar{L}_{jt}} \cdot C, \quad (1)$$

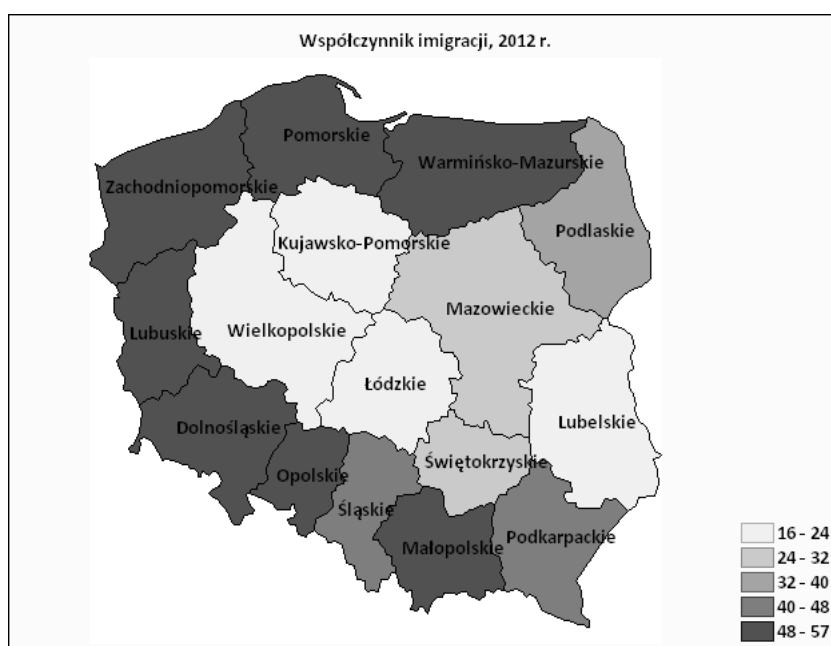
gdzie:

M_{jt} – oznacza liczbę migrantów bądź saldo migracji w j -tym województwie ($j = 1, 2, \dots, 16$) i roku t ,

\bar{L}_{jt} – przeciętną liczbę ludności w j -tym województwie i roku t ,

C – stałą równą 100 000.

W roku 2012 natężenie imigracji (rys. 3) było znacznie niższe niż emigracji (rys. 4), czego wynikiem są ujemne wartości współczynnika salda migracji (rys. 5). Także zróżnicowanie współczynnika imigracji okazało się, w układzie województw, niższe niż w przypadku emigracji. W roku 2012 najwyższe wartości współczynnika imigracji można było zauważyć w województwach leżących na północnych, zachodnich i południowych obrzeżach kraju (rys. 3). Zwraca uwagę szczególnie wysoka wartość współczynnika emigracji i w konsekwencji współczynnika salda migracji w woj. opolskim i śląskim. Największą (bezwzględną) wartość współczynnika salda migracji zaobserwowano w woj. opolskim, a następnie – w śląskim (rys. 5).

Rys. 3. Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika imigracji w roku 2012

Źródło: Ibid.

Rys. 4. Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika emigracji w roku 2012

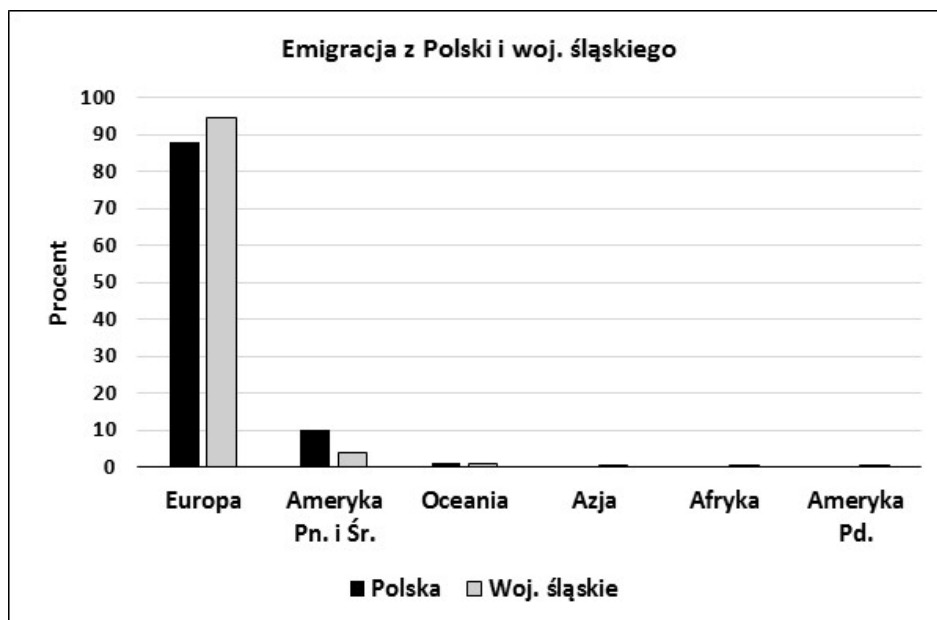
Źródło: Ibid.

Rys. 5. Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika salda migracji w roku 2012

Źródło: Ibid.

Pomiędzy woj. śląskim a Polską można zaobserwować pewne odmienności w strukturze kierunków migracji (rys. 6) – z woj. śląskiego relatywnie mniej osób niż w całym kraju emigruje do Ameryki Północnej i Środkowej, a z kolei relatywnie więcej do Europy. Różnice te zaobserwowano w całym badanym okresie.

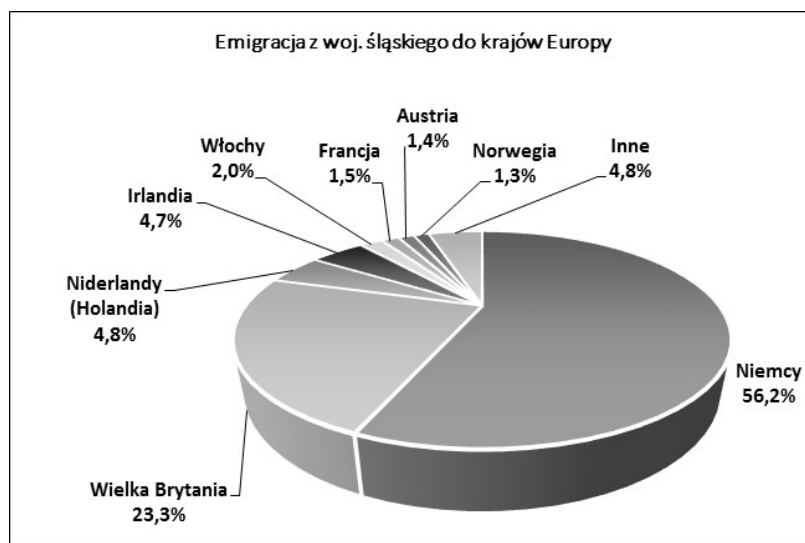

Rys. 6. Kierunki emigracji z Polski i woj. śląskiego w 2012 roku

Źródło: Ibid.

2. Struktura migracji zagranicznych mieszkańców województwa śląskiego

Struktura emigracji z woj. śląskiego cechowała się w badanym okresie znaczną stabilnością. Najwięcej osób wyjeżdżało (rys. 7) do Niemiec (w roku 2012 ponad połowa wszystkich emigrantów), a następnie do Anglii (blisko jedna czwarta). Znaczące rozmiary (ok. 5% emigrantów) przybrały wyjazdy do Holandii i Irlandii.

Rys. 7. Kierunki emigracji do krajów europejskich z woj. śląskiego w 2012 roku

Źródło: Ibid.

Tabela 2. Gminy woj. śląskiego, w których największy procent ludności zadeklarował narodowość niemiecką

Gmina	Powiat	Procent ludności
Krzanowice	raciborski	20,6
Ciasna	lubliniecki	15,1
Pietrowice	raciborski	14,3
Rudziniec	gliwicki	13,7
Rudnik	raciborski	13,4
Krzyżanowice	raciborski	13,3
Nędza	raciborski	10,5
Sośnicowice	gliwicki	10,3

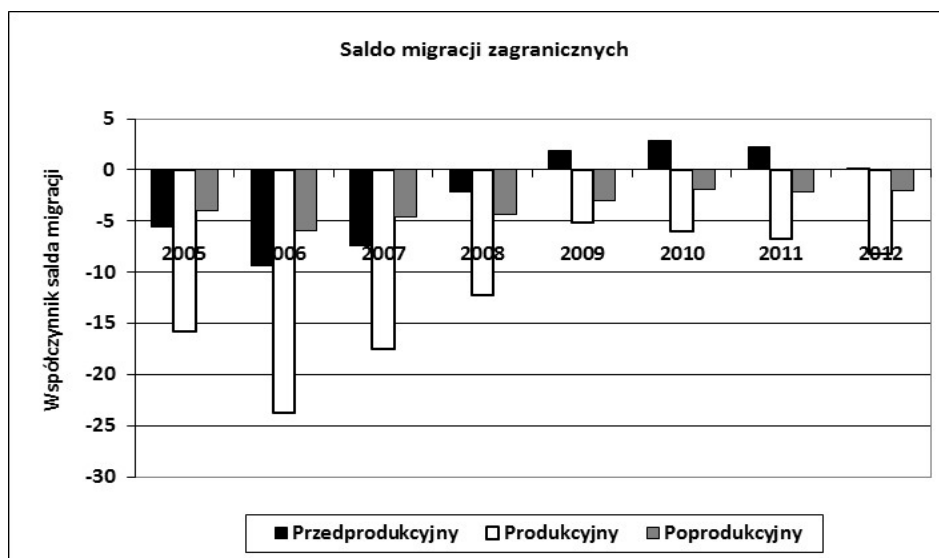
Źródło: Ibid.

Warto tu podkreślić, że zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku ok. 4% (3,93) mieszkańców woj. śląskiego deklaruje narodowość niepolską, w tym 3,13% narodowość śląską i 0,67% niemiecką⁴. Są jednak w województwie śląskim gminy, gdzie znaczny procent ludności deklaruje narodowość niemiecką, co świadczy o istnieniu silnych powiązań między ludnością woj. śląskiego i Niemcami oraz tłumaczy znaczny odpływ ludności województwa do tego kraju (tabela 2).

⁴ Obliczenia własne na podstawie danych GUS (NSP).

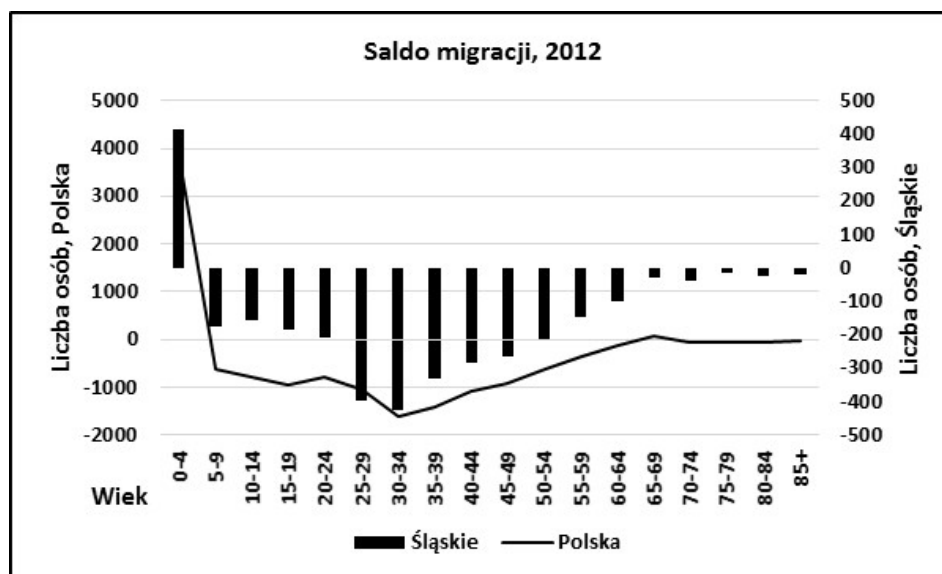
Analizując wielkość salda migracji zagranicznych na pobyt stały w woj. śląskim pod względem wieku migrantów w podziale na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny (rys. 8) można spostrzec, że w latach 2005-2012 dla osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym było ono ujemne; jedynie dla osób w wieku przedprodukcyjnym saldo to w latach 2009-2012 okazało się dodatnie. Bliższa analiza (rys. 9) wskazuje, że w szczególności więcej do woj. śląskiego napływa z zagranicy, niż wyjeżdża za granicę dzieci w wieku 0-4 lat.

Ogólnie jednak rzecz biorąc (z wyżej opisanym wyjątkiem), struktura wieku migrantów w badanych latach nie była korzystna. Ze względu na sytuację demograficzną województwa szczególnie znaczenie ma ujemne saldo migracji dzieci (w wieku powyżej 5 lat) i młodzieży, a także osób w wieku rozrodczym.

Rys. 8. Saldo migracji zagranicznych z woj. śląskiego w 2012 roku z uwzględnieniem grup ekonomicznych ludności

Źródło: Ibid.

Rys. 9. Saldo migracji zagranicznych z woj. śląskiego w 2012 roku z uwzględnieniem wieku migrantów

Źródło: Ibid.

W analogiczny sposób kształtowało się w 2012 roku saldo migracji według wieku w całym kraju (rys. 9) – z wyjątkiem osób w wieku 0-4 lata było ono ujemne, a szczególnie wysokie (ujemne) wartości zaobserwowano wśród osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym.

Analizując poziom migracji zagranicznych według wykształcenia migrantów można stwierdzić, że w roku 2012 w woj. śląskim ujemnym saldem migracji cechowały się jedynie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym [Rocznik Demograficzny GUS, 2013, s. 470], wobec jednak znacznego procentu migrantów o nieustalonym poziomie wykształcenia (54,2%) wynik ten należy traktować jako przybliżony⁵.

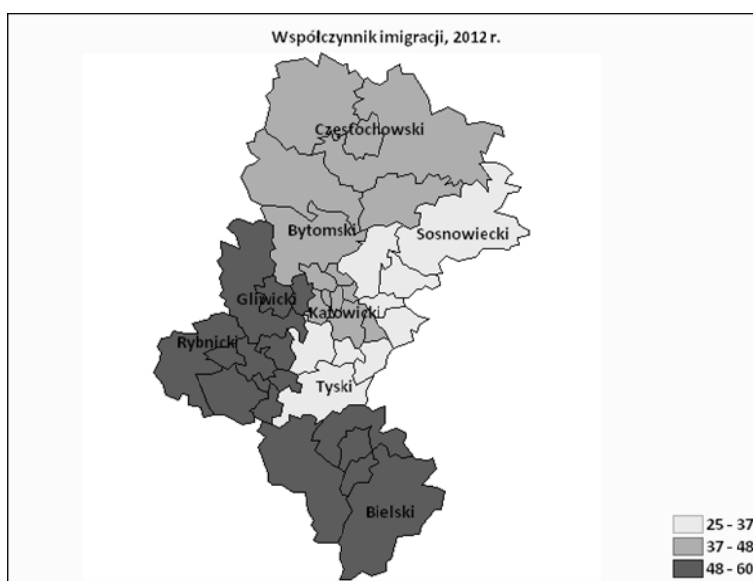
Okazuje się również, że poziom i natężenie migracji zagranicznych w woj. śląskim charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym w przekroju podregionów (tabela 3, rys. 10-12).

⁵ Podobna sytuacja wystąpiła w wynikach NSP z 2011 r. – dla 81,0% emigrantów i 21,3% imigrantów nie ustalono poziomu wykształcenia. Por. [Rocznik Demograficzny GUS, 2013, s. 508-509, 515-516].

Tabela 3. Liczba osób imigrujących, emigrujących i saldo migracji w podregionach woj. śląskiego w 2012 roku

Podregion	Imigracja	Emigracja	Saldo
Bielski	378	332	46
Bytomski	212	911	-699
Częstochowski	240	231	9
Gliwicki	248	690	-442
Katowicki	293	984	-691
Rybnicki	382	768	-386
Sosnowiecki	179	392	-213
Ogółem województwo	2068	4672	-2604

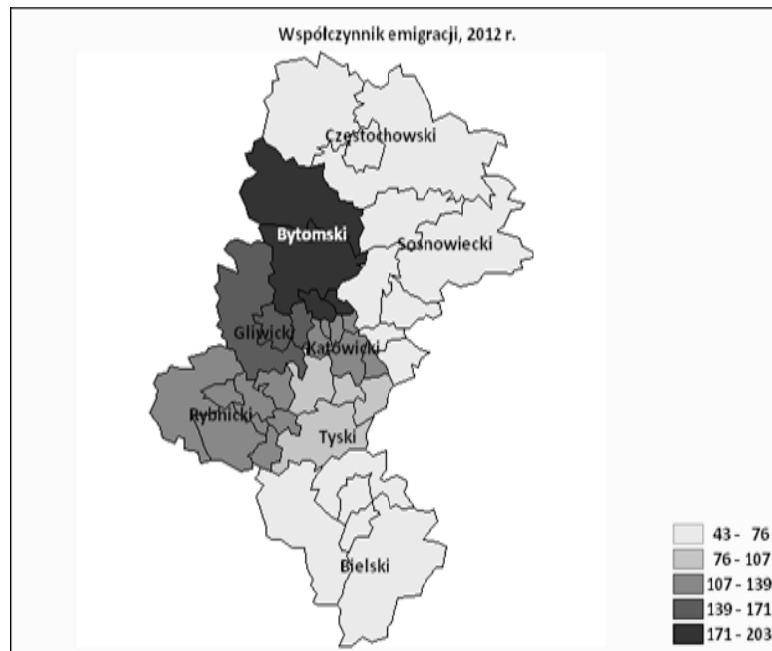
Źródło: Ibid.

Rys. 10. Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika imigracji w woj. śląskim w roku 2012

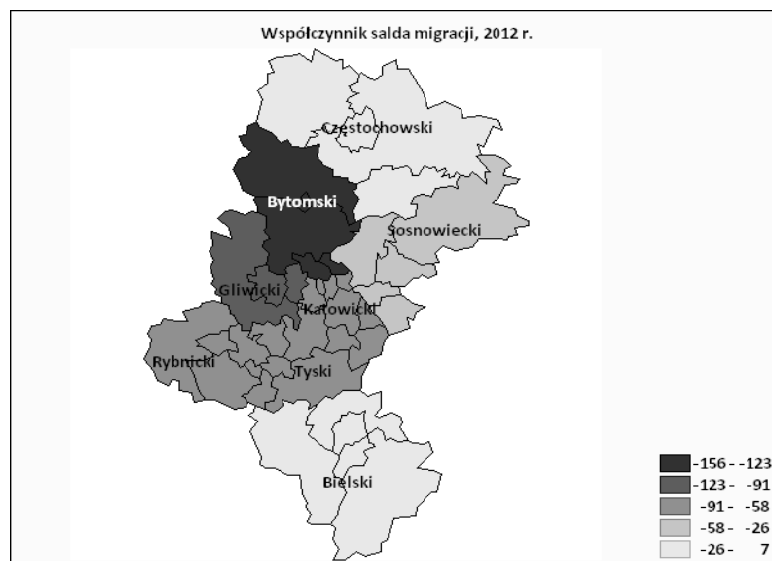
Źródło: Ibid.

Najwyższe wartości współczynnika imigracji zaobserwowano w podregionie bielskim, rybnickim i gliwickim, a więc na południowych i zachodnich obrzeżach województwa. Zarówno wartość bezwzględna, jak i współczynnik emigracji przyjęły w roku 2012 najwyższe wartości w podregionach: bytomskim i gliwickim, czego konsekwencją okazało się największe (ujemne) saldo migracji w tych podregionach i odpowiedni współczynnik. Szczególnie niekorzystną sytuacją pod względem liczby osób emigrujących za granicę i salda migracji charakteryzuje się podregion bytomski.

Rys. 11. Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika emigracji w woj. śląskim w roku 2012

Źródło: Ibid.

Rys. 12. Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika salda migracji w woj. śląskim w roku 2012

Źródło: Ibid.

Podsumowanie

- W wyniku przeprowadzonego badania sformułowano następujące wnioski:
- Woj. śląskie cechowało się w latach 1995-2013 ujemnym saldem migracji, najniższym co do wartości bezwzględnej w roku 2009, a najwyższym w roku 2006. W ostatnich latach, spośród wszystkich województw, najwięcej osób wyemigrowało za granicę z woj. śląskiego.
 - W badanym okresie z woj. śląskiego wyjechało za granicę znacznie więcej osób, niż można by oczekiwać, biorąc pod uwagę udział ludności województwa w ludności kraju.
 - Zarówno z Polski, jak i z woj. śląskiego najczęściej emigrowano do Europy i Ameryki Północnej i Środkowej, z tym, że mieszkańcy woj. śląskiego relatywnie częściej niż średnio w Polsce emigrowali do Europy, a rzadziej do Ameryki Północnej i Środkowej.
 - Biorąc pod uwagę kraje Europy można stwierdzić, że mieszkańcy woj. śląskiego najczęściej emigrowali do Niemiec i Wielkiej Brytanii, przy czym w przypadku wielkości emigracji do Niemiec znaczenie mogą mieć silne związki mieszkańców Śląska z Niemcami.
 - Zarówno poziom, jak i natężenie migracji wykazuje w woj. śląskim znaczne zróżnicowanie przestrzenne w układzie podregionów. Największym ujemnym saldem migracji cechował się w badanym okresie podregion bytomski.

Literatura

- Janicki W. (2007), *Przegląd teorii migracji ludności*, UMCS, Lublin.
- Kaczmarczyk P. (2006), *Współczesne migracje zagraniczne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy, Raport FISE*, Warszawa.
- Rocznik Demograficzny GUS* (2013).
- W obliczu migracji zarobkowych mieszkańców województwa śląskiego* (2011), Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego, Raport z badań prowadzonych w latach 2010-2011, Katowice.
- Wspieranie aktywności zawodowej poprzez zarządzanie zjawiskiem migracji – analiza w województwie śląskim* (2010). Nr projektu: WND-POKL.06.01.01-24-098/09. Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Konsorcjum projektu: Ottawa Group sp.j., Koordynator – MillwardBrown SMG/KRC).
- Wybrane tablice dotyczące emigracji na pobyt czasowy powyżej 3 miesięcy – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011 r.* Część I, GUS, www.stat.gov.pl/gus/5840_14242_PLK_HTML.htm.

[www 1] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Migration/pl

[www 2] www.stat.gov.pl/gus/5840_14242_PLK_HTML.htm.

[www 3] www.stat.gov.pl – Bank Danych Regionalnych GUS.

SOME ASPECTS OF INTERNATIONAL MIGRATION OF INHABITANTS OF SILESIAN VOIVODSHIP

Summary: Actually observed high intensity of migration movements among countries entails the need of analysis of these processes. In province slaskie international migration also constitutes important and actual problem. The subject of the study are some aspects of international migration of inhabitants of province slaskie in the years 1995-2013, as well as spatial differences of the migration movements among the subregions of province slaskie (NUTS3) in 2012.

It has been stated that in the considered period of time in province slaskie occurred negative balance of international migration, and relatively more inhabitants emigrated abroad from province slaskie than from the whole country. Additionally the migration movements characterize high spatial diversity, and the highest, negative balance of international migration was observed in the considered period of time in subregion bytomski.

Keywords: province slaskie, international migration, direction of migration, spatial diversity.